

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШІНСЬКОГО»

Сайфул Дін Абдул Салам Абдул Маджид

УДК: 378.013+306(658.311.2+418.020.92)

**ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Горчакова Ольга Анатоліївна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К.Д.Ушинського», доцент кафедри
управління освітніми закладами та державної служби

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Берека Віктор Євгенович,
Хмельницький національний університет,
професор кафедри практичної психології
та педагогіки

кандидат педагогічних наук, доцент
Боднар Світлана Вікторівна,
Одеський Інститут фінансів Українського державного
університету фінансів та міжнародної торгівлі,
доцент кафедри іноземних мов

Захист дисертації відбудеться «27» березня 2013 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «26» лютого 2013 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С.Трифоновна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Суттєвою характеристикою людського суспільства є його культурне різноманіття, що проникло в усі сфери людського життя і на сучасному етапі є контекстом будь-якої професійної діяльності. У документах міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Ради Європи) здатність жити у багатокультурному суспільстві визначається як ключова компетенція сучасного фахівця.

У контексті глобальних змін у суспільстві, розвитку засобів комунікації, розширення міжнародних та міжетнічних контактів і посилення інтеграційних процесів діяльність перекладача набуває нового значення. Перекладач стає посередником, що сприяє кращому взаєморозумінню між представниками різних культур. Тому у професійній підготовці перекладача, професійна діяльність якого пов'язана із здійсненням міжкультурної комунікації, навчання іноземної мови є не єдиним аспектом. Для діяльності в сучасному світі, де переклад сприймається не як процес і засіб подолання мовного бар'єру, а як процес і засіб міжкультурної комунікації, перекладач повинен володіти значним обсягом гуманітарних знань, певними вміннями, навичками та досвідом, необхідними для такої комунікації. Для ефективного виконання функції культурного посередництва особливого значення набуває розвиток у майбутнього перекладача міжкультурної компетентності як здатності сприймати різні культури та на цій основі адекватно реалізовувати свою професійну діяльність.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що існує наукове підґрунтя для здійснення комплексного дослідження проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів: ученими розкрито зміст і засоби формування їхньої професійної компетентності (І. Анікеєва, І. Зимня, Н. Комісаров, Л. Латишев, Н. Медведєва, Г. Мірам, Д. Робінсон, О. Федоров, І. Халєєва та ін.); проблеми діалогу культур у процесі навчання іноземних мов (Є. Верещагін, Н. Гальскова, В. Костомаров, А. Райхштейн, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова, В. Фурманова, І. Халєєва, та ін.); концептуальні засади розвитку міжкультурної компетентності фахівців (І. Алексєєва, І. Бахов, Т. Грушевицька, Д. Гудков, Г. Елізарова, Ю. Еремін, Н. Комісаров, В. Попков, А. Садохін, С. Тер-Мінасова, І. Халєєва, А. Швейцер та ін.); підходи, зміст та методи формування професійно важливих якостей перекладачів (І. Алексєєва, І. Анікеєва, Л. Зубкова, І. Кочергін, М. Прозорова, Д. Робінсон, С. Максимова, Р. Мін'яр-Белоручев, О. Оберемко, В. Темкіна, та ін.); сутність понять «міжкультурне спілкування», «міжкультурна компетентність», «міжкультурна компетенція», «толерантність», «міжкультурне посередництво» (О. Богданова, І. Бахов, Т. Ганічева, Л. Городецька, Є. Долинський, А. Карнишев, М. Корнілова, І. Макеєва, С. Мартиненко, Д. Мацумото, Г. Медведєва, М. Медетова, Т. Меркулова, Т. Овсянникова, Т. Руденко, А. Садохін, Я. Садчикова, Ю. Синиця, Н. Смірнова, М. Цвілінг та ін.).

Актуальність проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів зумовлена низкою наявних суперечностей між:

– вимогами суспільства, що ставляться до діяльності перекладача в сучасному глобалізованому світі, потребою суспільства в перекладачах, які володіють міжкультурною компетентністю і забезпечують продуктивну професійну діяльність, і недостатньою розробленістю науково-педагогічних засад формування міжкультурної компетентності;

– значним педагогічним потенціалом освітнього простору сучасного ВНЗ у напрямку формування міжкультурної компетентності і недостатньою розробленістю педагогічних умов його використання;

– наявністю фрагментарних знань і умінь студентів у галузі міжкультурної комунікації та необхідністю системної підготовки до міжкультурної комунікації у професійній перекладацькій діяльності, комплексного інтегративного використання знань, умінь, навичок і досвіду.

Актуальність і недостатній рівень розробленості проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукових тем кафедри управління освітніми закладами та державної служби «Теорія і практика формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців» (№ 0109U000212), «Теорія і практика розвитку сучасної освіти та удосконалення системи управління навчальними закладами» (0111U009910), що входять до плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Автор досліджував аспект формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів.

Тему дослідження було затверджено на засіданні вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол №8 від 31.03.2011 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол №6 від 14.06.2011 р.).

Метою дослідження є науково обґрунтувати та апробувати організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність і структуру феномена “міжкультурна компетентність майбутнього перекладача”; уточнити зміст поняття “професійна компетентність майбутнього перекладача”.

2. Визначити компоненти, критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів.

3. Виявити організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі їхньої професійної підготовки.

4. Розробити та апробувати експериментальну модель формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі їхньої професійної підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх перекладачів.

Предмет дослідження – методика формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі їхньої професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження: ефективне формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів можливе при реалізації таких організаційно-педагогічних умов: наявність відповідного культурно-освітнього середовища ВНЗ; спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у студентів здатності до самовдосконалення міжкультурної компетентності; організація цілеспрямованого методичного супроводу формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Методи дослідження – теоретичні: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення філософських, психологічних, педагогічних даних наукових досліджень з метою розкриття основних понять дослідження, обґрунтування організаційно-педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; моделювання з метою розробки експериментальної моделі формування міжкультурної компетентності у майбутніх перекладачів; емпіричні: педагогічне спостереження, опитування, анкетування, бесіди, інтерв'ю, експертна оцінка, аналіз діяльності студентів з метою діагностики рівнів сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх перекладачів, розробки методики формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; педагогічний експеримент (діагностувальний і формувальний) – з метою перевірки ефективності моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження з використанням методів математичної статистики для обробки експериментальних даних та їх інтерпретації, визначення ефективності методики формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів.

База дослідження: Експериментально-дослідницька робота проводилася на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (Україна) та Університету Басри (Ірак). У дослідженні взяли участь 410 студентів, у формувальному етапі – 205 майбутніх перекладачів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше визначено сутність і структуру поняття «міжкультурна компетентність майбутнього перекладача», організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки (наявність відповідного культурно-освітнього середовища ВНЗ; спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у студентів здатності до самовдосконалення міжкультурної компетентності; організація цілеспрямованого методичного супроводу формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів); компоненти (мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смісловий, емоційно-вольовий), критерії (теоретичний, практичний, особистісний) з їх показниками; схарактеризовано рівні (високий, достатній, середній і низький) сформованості міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; розроблено експериментальну модель формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; уточнено поняття «професійна компетентність майбутнього перекладача». Подальшого розвитку набула методика формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено й експериментально апробовано методики діагностики рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів та формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; інтегративний спецкурс «Основи міжкультурної компетентності перекладача» та навчально-методичний посібник; систему тренінгових вправ і ситуацій для перекладацької практики студентів, зміст кейсів, ділових і рольових ігор, спрямованих на формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі викладання фахових дисциплін у вищих навчальних закладах, на курсах підвищення кваліфікації перекладачів, в системі післядипломної освіти. Результати дослідження, його узагальнені висновки можуть бути рекомендовані для широкого кола студентів, магістрантів для написання курсових, дипломних та магістерських робіт, викладачів вищої школи та аспірантів для підготовки наукових статей, підручників, методичних рекомендацій тощо.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (акт про впровадження № 2855 від 05.11.2012 р.), Міжнародного гуманітарного університету (м.Одеса) (акт про впровадження від 30.05.2012 р.), Університету Басри (Ірак) (акт про впровадження від 11.06.2012 р.), Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького (акт № 334/03-а від 11.06.2012 р.)

Достовірність наукових положень та одержаних результатів дослідження забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних позицій наукового пошуку; використанням

комплексу методів дослідження, адекватних його меті та завданням; достатньою тривалістю експериментальної роботи; репрезентативністю вибірки; використанням методів математичної статистики для обробки отриманих результатів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися на міжнародних („Оновлення змісту професійної освіти майбутніх педагогів ДНЗ і ЗОШ І ступеня: парадигми ХХІ сторіччя” (Київ – Івано-Франківськ – Берегове, 2011), „Управління освітніми закладами: стан проблем, стратегії розвитку” (Одеса, 2011), „Дошкільна, передшкільна та початкова ланки освіти: реалії та перспективи” (Одеса, 2011), „Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток” (Одеса, 2012)); всеукраїнській („Лінгвістика. Комунікація. Освіта” (Луганськ, 2011)) науково-практичних конференціях, міжнародному студентському науково-практичному семінарі „Теорія і практика стратегічного управління в галузі освіти” (Одеса, 2011).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 11 публікаціях автора, з них 5 статей у фахових виданнях України, 3 – у збірниках матеріалів конференцій, 2 – в академічних виданнях Іраку, а також навчальний посібник «Основи міжкультурної компетентності перекладача» у співавторстві. Особистий внесок автора у працях у співавторстві полягає у розкритті сутності діяльності та функцій перекладача, визначенні структури та змісту міжкультурної компетентності перекладача, в розробці практичних занять з розвитку професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації складає 289 сторінок, з них 193 – основного тексту. Робота містить 26 таблиць, 1 рисунок, що займають 6 сторінок основного тексту. Додатки (13) викладено на 66 сторінках. Список використаних джерел містить 288 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об’єкт, предмет, гіпотезу, завдання та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість роботи; подано відомості щодо апробації, впровадження одержаних результатів і структури дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні основи дослідження формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів»** розкрито теоретичні аспекти формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів, визначено сутність і структуру міжкультурної компетентності перекладача, уточнено поняття «професійна компетентність майбутнього перекладача».

Вивчення проблеми формування міжкультурної компетентності майбутнього перекладача базувалося на теоретичному фундаменті осмислення проблеми мови і розуміння (П. Гайденко, В. Горський, В. Дільтей, С. Земляної, Л. Лузіна, А. Ракітов, В. Роцупкін, Ф.Шлейермахер та ін.). Особливого значення набула філософська герменевтика як наука про тлумачення текстів, у межах якої вчені (М. Гайдеггер, Г. Гадамер, В. Дільтей, П. Рікер, Ф.Шлейермахер та ін.) дійшли висновків про те, що: за допомогою мови виражається культура народу; оскільки тексти породжуються людьми, які належать до різних культур, то для його розуміння необхідна здатність інтерпретатора «перетворюватися в іншого», ставати на позицію іншої культури. Існує кілька рівнів розуміння тексту: дослівний (предметно-змістовий), культурно опосередкований (залежить від культурного контексту тексту), індивідуально-особистісний (враховує цілі автора, причини створення тексту). Пізнати іншу культуру можемо тільки за аналогією зі своєю культурою.

Науковці (Д. Беррі, Є.Верещагін, Л. Грішаєва, Г. Грушевицька, В. Попков, А. Садохін, І. Стернін, С. Тер-Мінасова та ін.) наголошують на тому, що своєрідність культури народу знаходить відображення в культурній картині світу і виявляється у поведінці, мові та манері спілкування людини. Перекладачеві необхідно усвідомлювати те, що тексти створюються представниками різних культур; культура істотним чином впливає на образ думки і поведінку людей, а також на їх засоби вербальної та невербальної комунікації; задля розуміння тексту і його правильного перекладу перекладач повинен знати, до якої культури належить автор вихідного тексту, а також культурні особливості аудиторії, на яку розрахований переклад.

У дослідженнях учених (Н. Гончарова, І. Ієронова, В. Комісаров, О. Крєтова, Л. Латишев, О. Мартинюк, М. Медєтова, Р. Міньяр-Бєлоручєв, О. Поршнєва, М. Прозорова, Т. Садовська, Ю. Фокєєва, І. Халєєва та ін.) виявлено, що в сучасних умовах однією із функцій діяльності перекладача є посередницька функція, яка забезпечує взаєморозуміння суб'єктів спілкування – представників різних культур і мов і передбачає: розуміння культурної своєрідності вихідного тексту і культурних особливостей автора тексту; розуміння і сприйняття комунікативних дій автора вихідного тексту в контексті його культурних особливостей; урахування культурних відмінностей під час створення тексту перекладу і культурної своєрідності аудиторії, яка буде сприймати текст перекладу.

Міжкультурна компетентність є ключовою інтегративною системоутворювальною характеристикою в професійному портреті сучасного перекладача, провідним компонентом його професійної компетентності. Поняття «міжкультурна компетентність» тлумачиться вченими в широкому і вузькому розумінні (О. Богданова, І. Бахов, Т. Ганічева, Л. Городецька, Є. Долинський, М. Корнілова, І. Макєєва, С. Мартиненко, Д. Мацумото, Г. Медведєва, М. Медєтова, Т. Меркулова, Т. Овсянникова, Т. Руденко, А. Садохін, Я. Садчикова, Ю. Синиця, Н. Смірнова, М. Цвіллінг та ін.).

У широкому розумінні – це якість суб'єктів міжкультурної комунікації, яка дозволяє їм ефективно взаємодіяти в контексті різних культур, а також із субкультурами і між окремими індивідами всередині однієї етнічної чи національної культури, або полікультурного співтовариства на цивілізаційному, етнічному та міжособистісному рівнях комунікації.

Міжкультурна компетентність, у вузькому розумінні, – це інтегративна якість особистості, що складається із взаємозумовлених компонентів, які доповнюють один одного і дозволяють кожній окремій людині ефективно взаємодіяти з представниками інших культур.

Міжкультурну компетентність майбутнього перекладача розуміємо як сукупність знань, умінь, навичок, досвіду, здібностей і цінностей, необхідних перекладачеві для адекватного сприйняття, розуміння, інтерпретації і тлумачення тексту, що перекладається як породження іншої культури.

У міжкультурній компетентності майбутнього перекладача виокремлюємо такі компоненти: мотиваційний компонент (сукупність інтересів і мотивів професійної діяльності перекладача, спрямованих на ознайомлення з іншими культурами в ході міжкультурної комунікації), когнітивний (сукупність знань у гуманітарній галузі, які забезпечують розуміння культури і механізмів її прояву в людській поведінці, сутності процесу міжкультурної комунікації, знання механізмів культурного розвитку особистості, прояву культурних відмінностей у діяльності та поведінці людей; знайомство з історією і культурою народів, національними особливостями та їх проявом у повсякденному і діловому житті; знання правил міжкультурного спілкування; володіння методами кроскультурного аналізу), поведінковий (навички міжкультурного спілкування, розвинена здатність до розуміння інших культур, наявність таких якостей, як толерантність, культурна емпатія, чутливість до проявів культури), ціннісно-смісловий (виражає ставлення до культури, культурного різноманіття, посередницької діяльності перекладача, а також до міжкультурної компетентності та її вдосконалення), емоційно-вольовий (здатність контролювати поведінку та емоції в процесі перекладу, підтримувати позитивне ставлення до участі в міжкультурній комунікації).

Формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів є цілеспрямованою свідомою діяльністю учасників навчально-виховного процесу з освоєння полікультурного освітнього середовища ВНЗ і становлення таких якостей особистості і діяльності, які сприяють ефективній роботі перекладача в міжкультурному контексті.

У другому розділі **«Експериментально-дослідна робота з формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів»** визначено організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів, критерії, показники та рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів, розроблено

експериментальну модель та методику формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; подано результати констатувального і формувального етапів експерименту.

Критеріями, за якими здійснювалася діагностика сформованості міжкультурної компетентності, виступили такі: теоретичний (показники: розуміння культури в цілому та її проявів у житті, поведінці і діяльності людей; знання про себе як суб'єкта культури; знання про культурне розмаїття сучасного світу, подібність та відмінність різних культур; знання базових етичних норм і правил поведінки з представниками інших культур), практичний (показники: вміння виявляти й аналізувати культурні відмінності, ситуацію і поведінку представників інших культур; гнучкість поведінки та вміння змінювати його залежно від ситуації міжкультурного спілкування; вміння розпізнавати бар'єри в міжкультурному спілкуванні та долати їх; уміння проявляти толерантність у спілкуванні, бути медіатором), особистісний (показники: здатність до сприйняття інших думок, альтернативних інтерпретацій, до діалогу (полілогу), толерантність; спрямованість на міжкультурне спілкування (інтерес і бажання міжкультурного спілкування, позитивні настанови щодо інших культур та їх представників, а також до культурного розмаїття); прийняття комплексу цінностей (культури, культурної різноманітності, діалогу культур, професійної діяльності перекладача); розуміння основної функції перекладача як посередника в міжкультурному спілкуванні і важливості постійного розвитку своєї міжкультурної компетентності).

Відповідно до визначених критеріїв та показників було схарактеризовано рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів: високий, достатній, середній і низький.

Високий рівень характерний для студентів, які усвідомлюють цінність культури і культурного розмаїття в сучасному світі, основну функцію перекладача бачать у міжкультурному посередництві; виявляють активний інтерес до різних культур і володіють широкими знаннями у цій галузі; усвідомлюють вплив власної культури на професійну діяльність; мають стійкі позитивні настанови щодо інших культур та їх представників, високий рівень толерантності; позитивну етнічну ідентичність і низький рівень нетерпимості у спілкуванні. Студенти постійно аналізують культурні відмінності в процесі перекладу і враховують їх у роботі; проявляють гнучкість поведінки, розпізнають і долають бар'єри в міжкультурному спілкуванні; добре знають етичні норми та правила поведінки з представниками інших культур та етичний кодекс перекладача, активно реалізують їх у своїй діяльності; постійно працюють над розвитком своєї міжкультурної компетентності; отримують задоволення від міжкультурного спілкування; контролюють свою поведінку і емоції, підтримують позитивний настрій в роботі, долають негативні емоції і втому. Студенти цього рівня мають досить великий досвід практичної діяльності у професійній сфері.

Достатній рівень характеризується тим, що студенти усвідомлюють цінність культури і культурного розмаїття в сучасному світі, а також основну функцію перекладача як міжкультурного

посередника; проявляють інтерес до різних культур; усвідомлюють вплив власної культури на професійну діяльність; позитивно налаштовані відносно інших культур і їх представників, мають досить високий рівень толерантності та позитивну етнічну ідентичність. Студенти аналізують культурні відмінності в процесі перекладу і враховують їх у роботі; проявляють гнучкість поведінки, розпізнають і долають бар'єри в міжкультурному спілкуванні; знають етичні норми та правила поведінки з представниками інших культур і етичний кодекс перекладача, прагнуть реалізовувати їх у своїй діяльності; усвідомлюють необхідність постійного розвитку своєї міжкультурної компетентності, водночас роблять це не систематично. Студенти цього рівня отримують задоволення від міжкультурного спілкування, прагнуть контролювати свою поведінку і емоції, підтримують позитивний настрій в роботі, здебільшого долають негативні емоції і втому.

Середній рівень характерний для студентів, які хоча і розуміють важливість культури і наявності культурного різноманіття в сучасному світі, водночас у них відсутнє чітке розуміння основної функції перекладача як міжкультурного посередника; цікавляться іншими культурами за необхідності; розуміють вплив власної культури на професійну діяльність; мають позитивне ставлення до міжкультурного спілкування, представників інших культур; мають наявність високого або середнього рівня толерантності, позитивної етнічної ідентичності, середнього рівня нетерпимості в спілкуванні. Студенти обізнані із різними культурами, в окремих ситуаціях реагують на культурні відмінності, іноді намагаються проявляти гнучкість, розпізнавати стереотипи в міжкультурному спілкуванні; мають уявлення про етичні норми та правила поведінки з представниками інших культур, знають етичний кодекс перекладача, але не завжди чітко дотримуються їх у професійній діяльності; не бачать необхідності в постійному вдосконаленні своєї міжкультурної компетентності. Студенти цього рівня намагаються контролювати свою поведінку і емоції в процесі перекладу, проте це не завжди виходить; як правило, немає стійкого позитивного настрою в роботі; здебільшого присутні негативні емоції і втома.

Низький рівень характерний для студентів, які не надають значення важливості культури, культурного різноманіття, функції міжкультурного посередництва для професійної діяльності перекладача, мало цікавляться іншими культурами і мають низький рівень знань про них, не замислюються про вплив власної культури на професійну діяльність. Такі студенти нейтрально ставляться до міжкультурного спілкування та представників інших культур; мають середній і низький рівень розвитку толерантності, здебільшого у них переважає позитивна етнічна ідентичність, хоча і можливі деякі відхилення в бік етнічного нігілізму або етноцентризму; мають досить високий рівень нетерпимості в різних аспектах спілкування. Студенти з низьким рівнем розвитку міжкультурної компетентності не відчують культурні відмінності в процесі перекладу, погано розпізнають стереотипи в міжкультурному спілкуванні; не орієнтуються в етичних нормах і

правилах поведінки з представниками інших культур, не мають чіткого уявлення про етичний кодекс перекладача; не замислюються над вдосконаленням своєї міжкультурної компетентності; подекуди контролюють свою поведінку і емоції в процесі перекладу; у них відсутній стійкий позитивний настрій в роботі, часто виникають негативні емоції і втома, які важко долаються.

За результатами констатувального експерименту з'ясувалося, що серед іракських студентів низький рівень був виявлений у 16,2% респондентів ЕГ і КГ; середній – у 48,6% студентів ЕГ і 47,6% КГ; достатній – у 29,5% студентів ЕГ і 30,5% – КГ; високий рівень засвідчили 5,7% майбутніх перекладачів ЕГ і 5,7% КГ. Із-поміж українських студентів низький рівень був виявлений у 11,7% респондентів ЕГ і 12,6% – КГ; середній – у 49,5% студентів ЕГ і 50,5% – КГ; достатній – у 33,0% студентів ЕГ і 32,0% – КГ; високий – у 5,8% майбутніх перекладачів ЕГ і 4,9% КГ.

У дослідженні визначено організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів, а саме: виявлення можливостей і особливостей культурно-освітнього середовища ВНЗ у формуванні міжкультурної компетентності; спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у студентів здатності до самовдосконалення міжкультурної компетентності; організація цілеспрямованого методичного супроводу формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Роль освітнього середовища в розвитку особистості того, хто навчається, визначається в дослідженнях Г. Беляєва, Б. Бім-Бада, С. Дрябо, І. Зимньої, В. Козирєва, Ю. Кулюткіна, Ю. Мануйлова, В. Мастерової, В. Рубцова, В. Ясвіна та ін. У структурі освітнього середовища ВНЗ виокремлюємо такі підсистеми: соціально-психологічну, інформаційну, комунікативну, когнітивну, предметно-просторову, педагогічну. Задля формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів, освітнє середовище університету має відповідати низці вимог: воно повинно відображати культурне розмаїття сучасного світу, реалії сучасного цивілізаційного розвитку; має бути доступним як для студентів, так і для викладачів; повинно проектуватися, створюватися та підтримуватися спільними зусиллями викладачів і студентів у процесі навчання та виховання. Освітнє середовище в підготовці майбутніх перекладачів допомагає відкрити студентам культурне розмаїття світу, привчити до цієї різноманітності як контексту їхньої професійної діяльності, навчити діяти в умовах такого контексту.

Щодо такої організаційно-педагогічної умови ефективного формування міжкультурної компетентності майбутнього перекладача – спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у студентів здатності до самовдосконалення міжкультурної компетентності, то зауважимо, що проблема особистісно-професійного самовдосконалення неодноразово розглядалася багатьма педагогами і психологами. Зокрема, цій проблемі присвячено дослідження

О. Бодальова, М. Дьяченка, С. Єлканова, І. Зязюна, Н. Кузьміної, О. Леонтєва, А. Маркової, В. Мерліна, А. Петровського та ін.

Метою професійного самовдосконалення майбутнього перекладача є досягнення усвідомленого образу (ідеалу) висококваліфікованого фахівця – перекладача, який ефективно сприяє успішній міжкультурній комунікації між представниками різних культур. У змістовому аспекті виокремлюємо такі напрями самовдосконалення міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів: розвиток знань про різні культури, розширення культурного кругозору, постійне оновлення знань; удосконалення професійних якостей - розвиток позитивних настанов до представників інших культур, культурного розмаїття; розвиток толерантності, культурної емпатії, чутливості до проявів культури; вдосконалення практичних навичок і вмінь міжкультурної комунікації: аналіз культурних відмінностей, поведінки людей, текстів; тренування гнучкості поведінки і своїх адаптаційних можливостей, умінь порівнювати різні культури, розпізнавати культурні бар'єри та долати їх; здатність до міжкультурного розуміння та діалогу; формування навичок самостійної роботи над собою, здатності до постійного самовдосконалення, стійкої мотивації особистісного розвитку, прагнення розширювати свої знання та досвід у галузі міжкультурної комунікації; вироблення вміння керувати своєю поведінкою, потребами і почуттями, оволодіння методами та прийомами емоційно-вольової саморегуляції поведінки в ході міжкультурної комунікації.

Третьою організаційно-педагогічною умовою ефективного формування міжкультурної компетентності майбутнього перекладача нами визначено організацію спеціального методичного супроводу формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів. Методичний супровід підготовки фахівця певною мірою є передумовою ефективного оволодіння аудиторією необхідних знань, умінь та навичок. З огляду на це було розроблено навчально-методичне забезпечення семінарських та практичних занять, методичні розробки проєктів, програму спецкурсу «Основи міжкультурної компетентності перекладача» (передбачає 2 кредити навчального часу – 72 години), навчальний посібник «Основи міжкультурної компетентності перекладача», контрольні завдання для перевірки успішності засвоєння отриманого матеріалу, зміст тренінгових занять з формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів.

На формувальному етапі експерименту було розроблено експериментальну модель формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів. Зазначимо, що цілеспрямована робота з формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів передбачала практичне впровадження визначених і теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, які повинні були сприяти оновленню змісту, а також активізації методів і форм організації навчальної

та позанавчальної діяльності студентів експериментальних груп. У контрольних групах навчання здійснювалося за традиційною програмою.

Відповідно до моделі було виокремлено та реалізовано чотири етапи формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів: настановний, теоретичний, практичний та інтегративний. Метою настановного етапу було формування спрямованості студентів на оволодіння міжкультурною компетентністю, розвиток ціннісного ставлення до культур і міжкультурної компетентності як професійно важливої якості сучасного перекладача. На цьому етапі відбувався розвиток знань студентів про себе як суб'єктів культури; розвиток інтересу до різних культур; сприяння усвідомленню цінності культурного розмаїття та цінності міжкультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності.

Засобами реалізації завдань цього етапу виступили: курс «Основи професійної діяльності перекладача», семінарські заняття («Функції перекладача в сучасному світі», «Професіоналізм перекладача», «Етичний кодекс перекладача як посередника в міжкультурній комунікації»), участь студентів у проекті «Фестиваль культур», оформлення студентами тематичних стендів, що знайомлять з культурою країн, мови яких професійно вивчають майбутні перекладачі («Подорож до Великобританії», «Культура Франції: історія та сучасність»), круглий стіл з теми «Англійська мова в сучасному світі - посередник у міжкультурному спілкуванні».

Метою другого – теоретичного етапу було поглиблення знань студентів у сфері міжкультурної комунікації і уявлення про міжкультурну компетентність перекладача.

Основним засобом реалізації завдань другого етапу виступив спецкурс «Основи міжкультурної компетентності перекладача». Програма спецкурсу передбачала лекції-презентації з тем «Професія перекладача: сутність, функції, професійна компетентність», «Культура і міжкультурна взаємодія», «Міжкультурна комунікація. Переклад як акт міжкультурної комунікації», «Структура і зміст міжкультурної компетентності перекладача». У межах спецкурсу також використовувалися такі методи навчання: електронні презентації, демонстрація навчальних фільмів та їх обговорення, бесіди, дискусії («Бар'єри міжкультурної комунікації», «Перекладач у міжкультурній комунікації: можливості та загрози»), аналіз ситуацій, виконання системи вправ, метою яких було закріплення отриманих знань, виконання практичних робіт (наприклад, виготовлення колажів, інсталяцій про різні культури).

Третій – практичний етап був спрямований на збагачення досвіду прояву міжкультурної компетентності у професійній діяльності перекладача. Засобом реалізації завдань третього етапу виступили практичні заняття з практики перекладу, а також тренінг із розвитку міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів. На цьому етапі активізувалися контакти майбутніх перекладачів зі студентами із інших країн шляхом безпосереднього та віртуального спілкування,

що дозволило суттєво розширити межі міжкультурного комунікативного простору. На заняттях з практики перекладу використовувались декілька типів вправ, спрямованих на розуміння культурних відмінностей в різних ситуаціях перекладацької діяльності; на тренування перекладу текстів, які відображають культурні явища та своєрідність реалій різних культур. Особлива увага приділялася аналізу тексту перекладу з погляду культурного змісту, метою якого було розвинути в студентів особливу «чутливість» до культурного змісту тексту перекладу.

На четвертому – інтегративному етапі систематизувалися знання й інтегративні навички аналізу ситуацій міжкультурної взаємодії, збагачувався досвід прояву міжкультурної компетентності. Основна увага на цьому етапі приділялась організації практики студентів. Для цього розроблялися спеціальні завдання практики (ведення щоденника, в якому фіксувалися досягнення та помилки, питання студентів щодо їхнього особистого досвіду міжкультурної взаємодії, інтерв'ю з перекладачами-практиками та ін.).

Проведена експериментальна перевірка запропонованої моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів підтвердила її ефективність і доцільність упровадження розробленого методичного забезпечення. Результати прикінцевого етапу дослідження подано в таблиці (див. табл.).

Таблиця

**Динаміка рівнів сформованості міжкультурної компетентності
майбутніх перекладачів**

Групи	Етапи	Низький рівень		Середній рівень		Достатній рівень		Високий рівень	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ Ірак (105 осіб)	констатувальний	17	16.2	51	48.6	31	29.5	6	5.7
	прикінцевий	7	6.7	34	32.4	48	45.7	16	15.2
КГ Ірак (105 осіб)	констатувальний	17	16.2	50	47.6	32	30.5	6	5.7
	прикінцевий	12	11.4	46	43.8	38	36.2	9	8.6
χ^2 -Пирсона для іракських ЕГ 15.0>11.3, при $\alpha=0.01$; для КГ 2.1<11.3, при $\alpha=0.01$									
ЕГ Україна (103 особи)	констатувальний	12	11,7	51	49,5	34	33,0	6	5,8
	прикінцевий	4	3,9	33	32,0	49	47,6	17	16,5
КГ Україна (103 особи)	констатувальний	13	12,6	52	50,5	33	32,0	5	4,9
	прикінцевий	8	7,8	47	45,6	40	38,8	8	7,8
χ^2 -Пирсона для українських ЕГ 15.4>11.3, при $\alpha=0.01$; для КГ 2.7<11.3, при $\alpha=0.01$									

Як бачимо з таблиці, кількість іракських студентів з високим рівнем сформованості міжкультурної компетентності зростає з 5,7% до 15,2%, з достатнім рівнем – з 29,5% до 45,7%. Водночас кількість

студентів із середнім та низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності зменшилась відповідно з 48,6% до 32,4% і з 16,2% до 6,7%. У контрольній групі іракських студентів динаміка змін аналогічна, проте менш значна. Так, кількість майбутніх перекладачів з високим рівнем розвитку міжкультурної компетентності зростає з 5,7% до 8,6%; з достатнім – з 30,5% до 36,2%; кількість студентів із середнім та низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності зменшилась відповідно з 47,6% до 43,8% і з 16,2% до 11,4%.

Подібна тенденція характерна і для українських студентів. Так, високий рівень виявили 16,5% (у КГ – 5,8%), достатній – 47,6% (у КГ – 33,0%), середній – 32,0% (у КГ – 49,5%), низький – 3,9% (у КГ – 11,7%). У контрольній групі українських студентів кількість студентів з високим рівнем розвитку міжкультурної компетентності зростає з 4,9% до 7,8%, з достатнім – з 32,0% до 38,8%; кількість студентів із середнім та низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності зменшилась відповідно з 50,5% до 45,6% і з 12,6% до 7,8%.

Порівняння даних експериментальної роботи в групах студентів з Іраку і України показало відмінність у рівнях сформованості міжкультурної компетентності за особистісним критерієм: у студентів з Іраку як в експериментальній, так і в контрольній групі виявлено значну кількість респондентів з низьким рівнем (20,0% у ЕГ і 18,1% у КГ до експерименту, 8,6% у ЕГ і 13,4% у КГ після експерименту). В українських групах ці показники – 4,9% в ЕГ і 5,8% у КГ до експерименту, 2,9% в ЕГ і стільки ж в КГ після експерименту.

Для перевірки одержаних результатів було використано χ^2 -критерій Пірсона. За результатами формувального етапу експерименту значення χ^2 -критерія в експериментальних групах іракських і українських студентів перевищують критичне табличне значення. Це говорить про те, що отримані результати є статистично значущими.

У **висновках** подано результати дослідження, основні з них такі.

У дисертації визначено і науково обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки, апробовано експериментальну модель і методику формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів.

1. Міжкультурна компетентність майбутнього перекладача є сукупністю знань, умінь, навичок, досвіду, здібностей і цінностей, які необхідні для адекватного сприйняття, розуміння, інтерпретації й тлумачення тексту, що перекладається як породження іншої культури. Міжкультурна компетентність формується в процесі підготовки особистості до професійної діяльності перекладача і проявляє себе в результатах цієї діяльності. У структурі міжкультурної

компетентності перекладача виокремлено компоненти: мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смысловий, емоційно-вольовий.

2. У дослідженні виявлено організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності в майбутніх перекладачів: наявність відповідного культурно-освітнього середовища ВНЗ; спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у студентів здатності до самовдосконалення міжкультурної компетентності; організація цілеспрямованого методичного супроводу процесу формування міжкультурної компетентності у майбутніх перекладачів.

3. У дисертації визначено критерії та показники сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх перекладачів: теоретичний критерій (показники: розуміння культури в цілому та її проявів у житті, поведінці і діяльності людей; знання про себе як суб'єкта культури; знання про культурне розмаїття сучасного світу, подібність та відмінність різних культур; знання базових етичних норм і правил поведінки з представниками інших культур), практичний критерій (показники: вміння виявляти й аналізувати культурні відмінності, ситуацію і поведінку представників інших культур; гнучкість поведінки та вміння змінювати його залежно від ситуації міжкультурного спілкування; вміння розпізнавати бар'єри в міжкультурному спілкуванні та долати їх; вміння проявляти толерантність у спілкуванні, бути медіатором), особистісний критерій (показники: здатність до сприйняття інших точок зору, альтернативних інтерпретацій, до діалогу (полілогу), толерантність; спрямованість на міжкультурне спілкування (інтерес і бажання міжкультурного спілкування, позитивні настанови щодо інших культур та їх представників, а також до культурного розмаїття); прийняття комплексу цінностей (культури, культурної різноманітності, діалогу культур, професійної діяльності перекладача); розуміння основної функції перекладача як посередника в міжкультурному спілкуванні і важливості постійного розвитку своєї міжкультурної компетентності). Згідно з критеріями та показниками було схарактеризовано рівні сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх перекладачів: високий, достатній, середній і низький.

4. У дослідженні було розроблено та впроваджено в освітню практику ВНЗ експериментальну модель формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів, що обіймала чотири етапи: настановний, теоретичний, практичний і інтегруючий. На настановному етапі формувалася мотиваційно-ціннісна спрямованість студентів на оволодіння міжкультурної компетентністю, розвивалося ціннісне ставлення до культур і міжкультурної компетентності як професійно важливої якості перекладача, розвивалися знання студентів про себе як суб'єкта культури. Теоретичний етап поглиблював знання студентів у сфері міжкультурної комунікації, уявлення про міжкультурну компетентність перекладача. Практичний етап був спрямований на збагачення досвіду прояву міжкультурної компетентності у професійній діяльності перекладача. На

інтегровальному етапі систематизувалися знання та інтегративні навички аналізу ситуацій міжкультурної взаємодії. Засобами реалізації виступали: курс «Основи професійної діяльності перекладача», участь студентів у проекті «Фестиваль культур», конкурсі стендів «Культура країни досліджуваної мови», круглий стіл з теми «Англійська мова в сучасному світі - посередник у міжкультурному спілкуванні»; спецкурс «Основи міжкультурної компетентності перекладача», електронні презентації, демонстрація навчальних фільмів та їх обговорення, бесіди, дискусії, аналіз ситуацій; тренінги з розвитку міжкультурної компетентності у майбутніх перекладачів та практичні заняття з перекладу; виконання завдань у процесі перекладацької практики.

5. Результати експериментального дослідження формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів показали позитивну динаміку в розвитку як окремих компонентів міжкультурної компетентності, так і якості в цілому. За даними проведеної діагностики кількість іракських студентів з високим рівнем сформованості міжкультурної компетентності зросла з 5,7% до 15,2%, з достатнім рівнем – з 29,5% до 45,7%. Водночас кількість студентів із середнім та низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності зменшилась відповідно з 48,6% до 32,4% і з 16,2% до 6,7%. У контрольній групі іракських студентів динаміка змін аналогічна, проте менш значна. Так, кількість майбутніх перекладачів з високим рівнем розвитку міжкультурної компетентності зросла з 5,7% до 8,6%; з достатнім – з 30,5% до 36,2%; кількість студентів із середнім та низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності зменшилась відповідно з 47,6% до 43,8% і з 16,2% до 11,4%. Подібна тенденція характерна і для українських студентів. Так, високий рівень виявили 16,5% (у КГ – 5,8%), достатній – 47,6% (у КГ – 33,0%), середній – 32,0% (у КГ – 49,5%), низький – 3,9% (у КГ – 11,7%). У контрольній групі українських студентів кількість студентів з високим рівнем розвитку міжкультурної компетентності зросла з 4,9% до 7,8%, з достатнім – з 32,0% до 38,8%; кількість студентів із середнім та низьким рівнем сформованості міжкультурної компетентності зменшилась відповідно з 50,5% до 45,6% і з 12,6% до 7,8%.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні можливостей самовдосконалення міжкультурної компетентності перекладачів у процесі їхнього професійного розвитку.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Сайфул Дін Абдул Салам. Міжкультурна компетентність як атрибут педагога ХХІ століття / Сайфул Дін Абдул Салам // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. XXXVIII. – С. 41-45.
2. Сайфул Дін Абдул Салам. Культурно-образовательная среда вуза как фактор формирования межкультурной компетентности у будущих переводчиков / Сайфул Дин Абдул Салам // Наука і

освіта. – Одеса, 2011. – №7`2011/СІІ – С.72-76.

3. Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид. Сравнительный анализ результатов экспериментальной работы по формированию межкультурной компетентности у будущих переводчиков в Украине и Ираке / Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид // Наука і освіта. – Одеса, 2012. – №5. – С.63-68.
4. Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид. Самовершенствование межкультурной компетентности будущих переводчиков как условие ее эффективного развития / Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського: зб. наук. праць. – Одеса, 2012. – № 11 – 12. – С. 59-63.
5. Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид. Экспериментальная модель реализации организационно-педагогических условий формирования межкультурной компетентности будущих переводчиков / Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського: зб. наук. праць. – Одеса, 2013. – №1 – 2. – С. 3-11.
6. Abdul Salam Abdul Majeed Sayfuldeen. Discourse Analysis for Translation with Special Reference to the Consecutive Interpreter's Training // Journal of the College of Arts. – Basrah: University of Basrah, 2010. – № 51. – P. 25-40.
7. Abdul Salam Abdul Majeed Sayfuldeen. The Role and the Impact of the Translator's Education with Specific Reference to Some Cultural Problems in Translation // The Arab Gulf: An Academic Journal Dealing With The Arab Gulf and Arabian Peninsula. - Basrah: University of Basrah, 2010. – № 3-4. – P. 15-30.
8. Сайфул Дин Абдул Салам. Деятельность переводчика как акт межкультурной коммуникации: матеріали ІV всеукр. науково-практ. конф. [„Лінгвістика. Комунікація. Освіта”], (17-18 березня 2011 р.) – Луганськ, 2011. – С. 103-105.
9. Сайфул Дин Абдул Салам. Структура межкультурной компетентности переводчика: матеріали міжнар. науково-практ. конф. [„Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток”], (24-25 лютого 2012 року). – Одеса: Вид-во МГУ, 2012. – С. 172-175.
10. Сайфул Дин Абдул Салам. Тренінг как технология развития межкультурной компетентности: матеріали студентського міжнар. науково-практ. семінару [„Теорія і практика стратегічного управління в галузі освіти”]. – Одеса: ПНПУ імені К.Д.Ушинського, 2012. – С.25-27.
11. Горчакова О. А., Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид. Основы межкультурной компетентности переводчика / О. А. Горчакова, Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид. – Київ: Освіта України, 2012. – 198с.

АНОТАЦІЯ

Сайфул Дін Абдул Салам Абдул Маджид. Формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», МОНмолодьспорту України. – Одеса, 2013.

У дисертації вперше визначено сутність і структуру поняття «міжкультурна компетентність майбутнього перекладача», організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки (наявність відповідного культурно-освітнього середовища ВНЗ; спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток у студентів здатності до самовдосконалення міжкультурної компетентності; організація цілеспрямованого методичного супроводу формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів); компоненти (мотиваційний, когнітивний, поведінковий, ціннісно-смысловий, емоційно-вольовий), критерії (теоретичний, практичний, особистісний) з їх показниками; схарактеризовано рівні (високий, достатній, середній і низький) сформованості міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів. Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розроблено та експериментально апробовано методики діагностики рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів та формування міжкультурної компетентності майбутніх перекладачів; інтегративний спецкурс «Основи міжкультурної компетентності перекладача».

Ключові слова: майбутні перекладачі, професійна підготовка, міжкультурна компетентність, організаційно-педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Сайфул Дин Абдул Салам Абдул Маджид. Формирование межкультурной компетентности будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К.Д.Ушинского», МОНмолодежьспорт Украины. – Одесса, 2013.

В диссертации исследуется проблема формирования межкультурной компетентности у будущих переводчиков.

В первой главе «Теоретические основы исследования формирования межкультурной компетентности у будущих переводчиков» раскрыты теоретические аспекты исследуемой проблемы, определены сущность и структура межкультурной компетентности будущих переводчиков.

Межкультурная компетентность будущего переводчика рассматривается как совокупность знаний, умений, навыков, опыта, способностей и ценностей, необходимых переводчику для адекватного восприятия, понимания, интерпретации и толкования текста перевода как порождения другой культуры. В межкультурной компетентности будущего переводчика выделяются следующие компоненты: мотивационный (совокупность интересов и мотивов профессиональной деятельности переводчика, направленных на ознакомление с другими культурами в ходе межкультурной коммуникации), когнитивный (совокупность знаний в гуманитарной области, которые обеспечивают понимание культуры и механизмов ее проявления в человеческом поведении, сущности процесса межкультурной коммуникации, знание механизмов культурного развития личности, проявления культурных различий в деятельности и поведении людей; знакомство с историей и культурой народов, национальными особенностями и их проявлением в повседневной и деловой жизни, знание правил межкультурного общения; владение методами межкультурного анализа), поведенческий (навыки межкультурного общения, развитая способность к пониманию других культур, наличие таких качеств, как толерантность, культурная эмпатия, чувствительность к проявлениям культуры), ценностно-смысловой (отношение к культуре, культурному многообразию, посреднической функции переводчика, а также к межкультурной компетентности и ее совершенствованию), эмоционально-волевой (способность контролировать поведение и эмоции в процессе перевода, поддерживать положительное отношение к участию в межкультурной коммуникации).

Во второй главе «Экспериментально-исследовательская работа по формированию межкультурной компетентности будущих переводчиков» определены организационно-педагогические условия формирования межкультурной компетентности у будущих переводчиков, критерии, показатели и уровни сформированности межкультурной компетентности будущих переводчиков, разработана экспериментальная модель и методика формирования межкультурной компетентности будущих переводчиков; представлены результаты констатирующего и формирующего этапов эксперимента.

Критериями, по которым осуществлялась диагностика сформированности межкультурной компетентности будущих переводчиков выступили: теоретический (показатели: понимание

культуры в целом и ее проявлений в жизни, поведении и деятельности людей; знание о себе как субъекте культуры; знание о культурном многообразии современного мира, сходствах и различиях разных культур; знание базовых этических норм и правил поведения с представителями других культур); практический (показатели: умение выявлять и анализировать культурные отличия, ситуацию и поведение представителей других культур; гибкость поведения и умение видоизменять его в зависимости от ситуации межкультурного общения; умение распознавать барьеры в межкультурном общении и преодолевать их; умение проявлять толерантность в общении, быть медиатором); личностный (показатели: способность к восприятию других точек зрения, альтернативных интерпретаций, к диалогу (полилогу), толерантность; направленность на межкультурное общение (интерес и желание межкультурного общения, позитивные установки по отношению к другим культурам и их представителям, а также к культурному многообразию); принятие комплекса ценностей (культуры, культурного многообразия, диалога культур, профессиональной деятельности переводчика); понимание основной функции переводчика как посредника в межкультурном общении и важности постоянного развития своей межкультурной компетентности). Согласно определенным критериям и показателям были охарактеризованы уровни сформированности межкультурной компетентности будущих переводчиков: высокий, достаточный, средний и низкий.

В исследовании определены организационно-педагогические условия формирования межкультурной компетентности будущих переводчиков: наличие необходимой культурно-образовательной среды вуза; направленность учебно-воспитательного процесса на развитие у студентов способности к самосовершенствованию межкультурной компетентности, организация целенаправленного методического сопровождения формирования межкультурной компетентности будущих переводчиков.

В исследовании была разработана и внедрена в образовательную практику вуза экспериментальная модель формирования межкультурной компетентности будущих переводчиков, которая предусматривала четыре этапа: установочный, теоретический, практический и интегрирующий. На установочном этапе формировалась мотивационно-ценностная направленность студентов на овладение межкультурной компетентностью, развивалось ценностное отношение к культурам и межкультурной компетентности как профессионально важному качеству переводчика, развивались знания студентов о себе как субъекте культуры. Теоретический этап был направлен на углубление знаний студентов в сфере межкультурной коммуникации, углублялось представление о межкультурной компетентности переводчика. Целью практического этапа было обогащение опыта проявления межкультурной компетентности в профессиональной деятельности переводчика. На интегрирующем этапе систематизировались

знания и интегративные навыки анализа ситуаций межкультурного взаимодействия, обогащался опыт проявления межкультурной компетентности.

Проведенная экспериментальная проверка предложенной модели формирования межкультурной компетентности будущих переводчиков подтвердила ее эффективность и целесообразность внедрения разработанного методического обеспечения.

Ключевые слова: будущие переводчики, профессиональная подготовка, межкультурная компетентность, организационно-педагогические условия.

ABSTRACT

Sayful Deen Abdul Salam Abdul Majeed. The formation of the intercultural competence of the future translators in the process of the professional training. – On the manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of the pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theories and methods of the professional education/ – The State Institution “The South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinskiy” MON Youth and Sport Ukraine. – Odessa, 2013.

The thesis, firstly, defined the nature and the structure of the concept of “The intercultural competence of the future translator“, the organizational and the pedagogical conditions of the formation of the intercultural competence of the future translators in the process of the professional training (an account of the cultural and educational environment of the university as a factor and means of the formation of the intercultural competence, a focus of the educational process on the development of the of the students’ ability to the self-improvement of the intercultural competence, an organization focused the methodological support for the formation of the intercultural competence of the future translators); the components (motivational, cognitive, behavioral, value-semantics, and emotional willingness), the criteria (theoretical, practical, and personal) with their performance; the characterized levels (high, enough, medium, and low) of the formation of the intercultural competence of the future translators; the development of an experimental model of the intercultural competence of the future translators; the clarification of the concept of the “ the professional competence of the future translator.”The method of the formation of the intercultural competence has got a further development in professional training. The practical significance of the results includes: the development and the experimentally diagnostic techniques of the levels of the formation of the intercultural competence, the integrative course “The Fundamentals of the intercultural of the translator“ and the teaching aid, the system of the training exercises and the situations for the practice of the translation students, the content cases, the business and the role-playing games that aimed at developing the intercultural competence of the future translators. The study materials can be used in the teaching of the core subjects in all higher educational institutings,

the training courses of the translators in the system of the postgraduate education. The results of the study, the general conclusion can be recommended for a wide range of the students, the undergraduates for the writing course, the degree and the master's works, the high school teachers and the graduate students for the preparation of the scientific papers, the text book, the guidelines, etc.

Keywords: future translators, training, intercultural competence, organizational and pedagogical conditions.